

Κυρίες και κύριοι,

Το γεγονός ότι ζούμε σε μία περίοδο ραγδαίων αλλαγών έχει επαναληφθεί τόσες φορές τον τελευταίο χρόνο ώστε να έχει πλέον αρχίσει να καταντά κοινοτοπία. Πρόκειται όμως για κοινοτοπία χρήσιμη αν μας βοηθήσει να συνειδητοποιήσουμε τις συνέπειες των αλλαγών αυτών και να προσαρμόσουμε ανάλογα την συμπεριφορά μας. Γιατί σήμερα και στα επόμενα 5-10 χρόνια κρίνεται η τύχη εθνών και λαών. Διαμορφώνεται ο νέος χάρτης του κόσμου για πολλές δεκαετίες. Ιδιαίτερα για τις περιοχές που άμεσα αφορούν και ενδιαφέρουν την Ελλάδα. Δηλαδή την Ευρώπη, τα Βαλκάνια και την Μ.Ανατολή.

Από πλευράς ιστορικής η περίοδος αυτή μπορεί να συγκριθεί μόνον με την περίοδο αμέσως μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου.

Υπάρχει όμως μία ουσιαστική διαφορά με την περίοδο εκείνη. Γιατί αυτή τη φορά οι λαοί θα καθορίσουν μόνοι τους την τύχη τους. Ο κόσμος δεν χωρίζεται πλέον από στρατιές, ούτε οι χώρες αλλάζουν στρατόπεδο και μοίρα σε ένα τραπέζι τριών ανδρών, όπως συνέβη το 1944.

Η οικονομική πραγματικότητα, η λειτουργία του πολιτικού συστήματος και η θέληση του κάθε λαού να δώσει ενωμένος τη δύσκολη μάχη για το μέλλον, να δουλέψει σκληρά για να κερδίσει τη θέση του στον καινούργιο κόσμο που δημιουργείται, είναι αυτά που κυρίως μετρούν στη διαμόρφωση της νέας πραγματικότητας.

Το 1944 η Ελλάδα είχε την τύχη στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, όταν έγινε το μοίρασμα του κόσμου, να βρεθεί από την σωστή πλευρά. Και ευτυχώς απέτυχαν οι προσπάθειες που έγιναν να αλλάξει πλευρά και να έχει την τύχη της Αλβανίας, της Γιουγκοσλαβίας, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Γιατί είναι πλέον ιστορικό δεδομένο, και θα πρέπει κάποτε οι πάντες να το παραδεχθούμε, ότι παρ'όλες τις πολλές και τραγικές περιπέτειες που πέρασε η Ελλάδα, από την απελευθέρωση του 1944 μέχρι και σήμερα, τουλάχιστον απέφυγε το χειρότερο.

Σήμερα ευτυχώς το φάσμα της πείνας κι ο κίνδυνος θανάτου χιλιάδων παιδιών πλανιέται πάνω από την Βουλγαρία, όχι από την Ελλάδα. Και τα κύματα των απελπισμένων μεταναστών έρχονται στη χώρα μας. Δεν φεύγουν απ'αυτήν.

Με δεδομένο ότι η εποχή που περνούμε είναι κρίσιμη και ότι η πορεία της χώρας μας εξαρτάται πλέον αποκλειστικά και μόνο από μας, από κανένα άλλο, οφείλουμε σήμερα ψύχραιμα να εκτιμήσουμε ποιές είναι οι ευκαιρίες που ανοίγονται μπροστά μας και ποιοί οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουμε. Για να καθορίσουμε κατόπιν ποιά πορεία θα πρέπει η χώρα μας να ακολουθήσει και ποιόν ρόλο να διεκδικήσει στο νέο κόσμο που σήμερα δημιουργείται.

Εχοντας πάντα υπ' όψη μας ότι στη νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται καθοριστικό ρόλο θα παίξει η ομάδα κρατών στην οποία θα ενταχθούμε. Ποιοί δηλαδή θα επιθυμούν πραγματικά να συζητούν και να συμμετέχουν μαζί μας σε κοινές προσπάθειες. Θα ισχύει όσο ποτέ άλλοτε - το ρητό "δείξε μου τους φίλους σου να σου πω ποιός είσαι".

Θα αρχίσω τη δική μου ανάλυση από την Ευρώπη, γιατί εκεί κατά τη γνώμη μου υπάρχουν οι μεγαλύτερες ευκαιρίες, αλλά ελοχεύει ταυτόχρονα και ο σημαντικότερος κίνδυνος. Ο κίνδυνος δηλαδή να μείνουμε στο περιθώριο της Ενωμένης Ευρώπης.

Αν επιτύχουμε μέσα στα δύο επόμενα χρόνια να ενταχθούμε στο Ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα και να αρχίσουμε και πάλι να καλύπτουμε την απόσταση που μας χωρίζει από τους Ευρωπαίους εταίρους μας, τότε οι ευκαιρίες που διανοίγονται για την χώρα μας είναι πράγματι σημαντικές.

Γιατί θα μπορέσουμε να αξιοποιήσουμε το σύνολο των θετικών αλλαγών που συνεπάγεται η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Δηλαδή:

- Την ολοκλήρωση πρώτ' απ' όλα της ενιαίας αγοράς από την 1-1-93. Μιας τεράστιας ανταγωνιστικής αγοράς η ύπαρξη της οποίας θα οφελήσει όλες τις χώρες της κοινότητας.

- Την αύξηση κατόπιν της σημασίας των Ευρωπαϊκών θεσμών που θα αρχίσουν να μας γίνονται όλο και πιο οικείοι. Υποκαθιστώντας εν μέρει δικούς μας θεσμούς στα πλαίσια της ενοποίησης και κυρίως βοηθώντας μας να συνειδητοποιήσουμε πόσο μπορούν να οφελήσουν μία κοινωνία οι θεσμοί που διαμορφώνει, όταν λειτουργούν σωστά.

Η πιο σημαντική όμως θετική αλλαγή που αναμένεται να υπάρξει, αν δεν χάσουμε το τραίνο της ενωμένης Ευρώπης, αφορά τη γενικότερη νοοτροπία μας.

Εκεί βρίσκεται άλλωστε και η πιο καθοριστική διαφορά μας από τους Ευρωπαίους εταίρους μας. Και εκεί θα πρέπει να επωφεληθούμε από την ολοένα και αυξανόμενη επαφή και ανταγωνισμό με τους άλλους λαούς της Δ. Ευρώπης. Η αλλαγή στη νοοτροπία δεν γίνεται ασφαλώς από μέρα σε μέρα. Ούτε από τον ένα χρόνο στον άλλο. Χρειάζεται πολύς καιρός και πολλή προσπάθεια για να αλλάξει η νοοτροπία ενός λαού. Ομως με την συμμετοχή μας στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης είναι βέβαιο ότι υπάρχει τουλάχιστον μία δύναμη που μόνιμα θα μας κινεί προς την σωστή κατεύθυνση.

Το πόσο θετικές μπορεί να είναι οι επιπτώσεις για την Ελλάδα από την επιτυχημένη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση οι Έλληνες το γνωρίζουν. Γι' αυτό και η γνώμη τους για την Δ. Ευρώπη έχει αλλάξει δραματικά και αμετάκλητα. Το 1983 μόλις το 30% των Αθηναίων έλεγε ότι η Ελλάδα πρέπει να έχει τις στενότερες σχέσεις της με τις χώρες της Δ. Ευρώπης. Το 1990 το ανάλογο ποσοστό έχει υπερδιπλασιαστεί στο 62%.

Το ζήτημα λοιπόν που αντιμετωπίζουμε δεν είναι αν πρέπει ή όχι να συμμετάσχουμε ισότιμα στην ενωμένη Ευρώπη. Το ζήτημα είναι αν μπορούμε; Και για να απαντηθεί το ερώτημα αυτό θα πρέπει στα επόμενα χρόνια να δώσουμε μία σκληρή μάχη. Υπό συνθήκες μάλιστα ιδιαίτερα αντίξοες.

Η ΕΟΚ είναι σήμερα εντελώς διαφορετική από την ΕΟΚ των 9 στην οποία μπήκαμε πριν 10 περίπου χρόνια. Σήμερα με την αποδυνάμωση, ως υπερδύναμης της Σ.Ενωσης στην Ανατολική Ευρώπη υπάρχει αυτό που οι Διεθνολόγοι ονομάζουν "ηγεμονικό κενό". Και η δύναμη που καλείται να το καλύψει είναι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Γεγονός που θέτει σημαντικούς περιορισμούς στους πόρους που μπορεί γενικότερα να διαθέσει και κάνει πολύ αυστηρότερα τα κριτήριά της.

Πολυτέλειες για πόρους σε αμετανόητους, που αρνούνται να εγκαταλείψουν τις κακές τους συνήθειες, πλέον δεν υπάρχουν. Βοήθεια, σύνδεση και είσοδο στην κοινότητα διεκδικούν πλέον πάρα πολλοί. Μετά την ενοποίηση της Γερμανίας, στην ουσία εντάχθηκε ήδη στην ΕΟΚ η περιοχή της τέως Αν.Γερμανίας.

Ταυτόχρονα μία ομάδα χωρών της Αν. Ευρώπης (Ουγγαρία, Τσεχοσλοβακία) με στενούς ιστορικούς και γεωγραφικούς δεσμούς με την υπόλοιπη Ευρώπη χτυπά την πόρτα της Κοινότητας. Και θα ακολουθήσουν ασφαλώς και άλλοι.

Η αύξηση στη ζήτηση για χρηματοδοτικούς πόρους δεν αφορά όμως μόνον την Ευρωπαϊκή κοινότητα. Το ίδιο ισχύει και στις διεθνείς αγορές. Και εκεί τα πράγματα έχουν ήδη δυσκολέψει σημαντικά και θα γίνουν ακόμη δυσκολότερα στα αμέσως επόμενα χρόνια. Ιδίως για τις χώρες, που έχουν όπως εμείς τεράστια τοκοχρεωλύσια.

Οι πιεστικές ανάγκες που ξεκινούν από το νέο ρόλο που αναλαμβάνει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, δίνουν πλέον στις εσωτερικές εξελίξεις της την δυναμική ατμομηχανής που έχει αναπτύξει όλη της την ταχύτητα και θα παρασύρει οποιονδήποτε επιχειρήσει να την καθυστερήσει.

Η δεύτερη φάση της Νομισματικής Ένωσης σημαίνει στην ουσία ότι τα κράτη - μέλη χάνουν τη δυνατότητα να χρηματοδοτούν τον πληθωρισμό τους, μέσω της αύξησης της προσφοράς χρήματος. Υποχρεώνονται σε κάθε περίπτωση να καλύπτουν τα ελλείμματά τους προσφεύγοντας στις εσωτερικές και διεθνείς αγορές κεφαλαίων. Η πληθωριστική ανευθυνότητα γίνεται έτσι πολύ δύσκολη. Ταυτόχρονα η πλήρης Οικονομική και Νομισματική ενοποίηση σημαίνει ουσιαστικά - όπως σωστά έχει παρατηρηθεί - και την λειτουργία ενός ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος, που αργά ή γρήγορα θα οδηγήσει και σε μία κοινή εξωτερική και αμυντική πολιτική των χωρών - μελών της ΕΟΚ.

Στην ικανοποίηση δηλαδή του υπ' αριθμόν Ενα μακροπρόθεσμου στόχου της εθνικής μας στρατηγικής. Ενός στόχου που όταν επιτευχθεί, θα βοηθήσει να λυθεί μεγάλο μέρος των προβλημάτων μας απέναντι στην Τουρκία και θα κατοχυρώσει για την Ελλάδα θέση πρωταγωνιστή στα Βαλκάνια για πολλές δεκαετίες.

Είναι δε πραγματικά εθνική τραγωδία το γεγονός ότι η ευρωπαϊκή μας πολιτική επικεντρώνεται αναγκαστικά σήμερα, λόγω της ανευθυνότητας και της ασυδοσίας της δεκαετίας του '80, στην λήψη από την Ευρώπη ενός δανείου. Γεγονός που περιορίζει σημαντικά την διαπραγματευτική μας ικανότητα, και τις δυνατότητες δραστηριοποίησης μας, που καλώς εχόντων θα έπρεπε να κατευθύνονται αποκλειστικά και μόνο στην επιδίωξη μακροπρόθεσμων εθνικών στόχων.

Αναφέρθηκα προηγουμένως στον ρόλο που καλείται να παίξει η Κοινότητα στην Ανατολική Ευρώπη. Ρόλο σταθεροποιητικό, με πρώτο στόχο την αποτροπή του υπαρκτού κινδύνου της πολιτικής και οικονομικής κατάρρευσης στις χώρες αυτές. Ανάλογο ρόλο κατά την γνώμη μου θα πρέπει να αναλάβει και η Ελλάδα στον χώρο των Βαλκανίων. Ρόλο πρωταγωνιστικό και ταυτόχρονα σταθεροποιητικό.

Πράγματι στα Βαλκάνια η εσωτερική ένταση είναι μεταλύτερη απ'ότι στις άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Ο δρόμος προς τη δημοκρατία σε αντίθεση με τις Ανατολικές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης δεν έχει κατ'αρχήν στις περισσότερες περιπτώσεις ολοκληρωθεί. Υστερα τα εθνικιστικά προβλήματα, αλλά και τα μειονοτικά είναι μεγαλύτερα και οξύτερα. Όπως μεγαλύτερα και οξύτερα είναι και τα οικονομικά προβλήματα, σε σύγκριση τουλάχιστον με την Ουγγαρία και την Τσεχοσλοβακία. Στις δύο τελευταίες υπάρχουν ασφαλώς άνεργοι (το '90 υπολογίζονταν σε 170.000). Και προβλέπεται το '91 να αυξηθούν ανησυχητικά (πάνω από 500.000). Όμως δεν συμβαίνουν οι τραγικές εξελίξεις που σημειώνονται στα Βαλκάνια και την Πολωνία. Στη Ρουμανία και την Πολωνία είχαμε σ'ένα χρόνο το '90 πτώση του εισοδήματος κατά 30%.

Το '91 στην Πολωνία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία υπάρχουν προβλέψεις που μιλούν ακόμα και για 5 εκατ. ανέργους! Το φάσμα της πείνας πλανιέται πάνω από δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπους. Στη Βουλγαρία χιλιάδες παιδιά κινδυνεύουν να πεθάνουν από έλλειψη φαρμάκων και παιδικών τροφών. Στην Πολωνία το μηνιαίο επίδομα των ανέργων, είναι μόλις 5.000 δραχμές. Ταυτόχρονα υπάρχει και η μετανάστευση. Μαζική από την Πολωνία (την γνωρίζουμε άλλωστε πολύ καλά). Σημαντική από την Ρουμανία απ'όπου έφυγαν ήδη το '90 κάπου 130.000 άνθρωποι.

Αξιόλογη από την Αλβανία (προς Ιταλία αλλά και προς την Ελλάδα). Και αυτή είναι μόνο η αρχή. Ο κίνδυνος μαζικής μετανάστευσης από την Ανατολή προς τη Δύση, ένα φαινόμενο που επαναλαμβάνεται με αξιοθαύμαστη περιοδικότητα, από την αρχή της ευρωπαϊκής ιστορίας, είναι σήμερα όσο ποτέ υπαρκτός.

Η πεποίθησή μου είναι ότι στις περισσότερες χώρες της Αν.Ευρώπης και στην ΕΣΣΔ τα πράγματα θα χειροτερεύσουν πρώτα, και μετά θ' αρχίσουν πάλι να καλυτερεύουν. Οι δυσκολίες είναι άλλωστε εγγενείς. Δύο είναι οι μεγάλες διαφορές των δημοκρατικών καθεστώτων από τα ολοκληρωτικά. Η πρώτη βρίσκεται στην λήψη των αποφάσεων. Στις δημοκρατίες κάθε απόφαση που λαμβάνεται περνά από σκληρή και εξονυχιστική εξέταση. Μέσα στην ίδια την δημοκρατική κυβέρνηση, από τον τύπο, από την αντιπολίτευση, το κάθε τι συζητιέται μιά και δύο και τρεις φορές. Από κάθε πλευρά.

Έτσι οι αποφάσεις λαμβάνονται βασανιστικά αργά. Είναι όμως στην συντριπτική τους πλειοψηφία σωστές. Αντίθετα στα ολοκληρωτικά καθεστώτα οι αποφάσεις λαμβάνονται αμέσως. Σε λίγα λεπτά και με την ανάλογη σκέψη. Αποτέλεσμα είναι κατά τεκμήριον λανθασμένες, πρόχειρες, αμελέτητες. Υλοποιούνται όμως - και εδώ είναι η δεύτερη διάφορα των ολοκληρωτικών από τα δημοκρατικά καθεστώτα - με πολύ μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Ο φόβος, η βία, η έλλειψη ανοιχτών αντιδράσεων και αντιρρήσεων επέτρεπε στα ολοκληρωτικά καθεστώτα της Αν.Ευρώπης να υλοποιούν τις κατά τεκμήριον λανθασμένες αποφάσεις με αξιοθαύμαστη αποτελεσματικότητα.

Ο Νικολάε Τσαουσέσκου μηδένισε μέσα σε λίγα χρόνια το εξωτερικό χρέος της Ρουμανίας. Το έκανε βέβαια αυτό χωρίς λόγο κι οδήγησε τον λαό του στη αθλιότητα και την πείνα. Ήταν όμως στη υλοποίηση της εγκληματικής εκείνης απόφασης το καθεστώς ιδιαίτερα αποτελεσματικό.

Σήμερα τί έχει συμβεί στις Ανατολικές χώρες; Ο φόβος και η βία δεν υπάρχουν πιά, ή έχουν κατά πολύ ελλатωθεί. Οι μηχανισμοί της αγοράς στους οποίους στηρίζονται κατά κύριο λόγο οι δυτικές κοινωνίες, είτε δεν έχουν αναπτυχθεί είτε είναι τόσο στρελβωμένοι ώστε δε μπορούν για την ώρα να λειτουργήσουν. Σε αυτό το μεσοδιάστημα κατά τη διάρκεια του οποίου το μεν παλιό σύστημα του κεντρικού σχεδιασμού έχει πάψει να λειτουργεί, ενώ οι νέες μορφές της οικονομίας της αγοράς δεν έχουν αρχίσει να αποδίδουν, οι χώρες αυτές συνδυάζουν τις χειρότερες αδυναμίες της Δύσης όπως η κερδοσκοπία και η εγκληματικότητα, με τα αποκαϊδία που έχει αφήσει η Ανατολή.

Και είναι πραγματικά εκπληκτικό πως ένα σύστημα 70 χρόνων, στο οποίο πίστεψαν εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι και για το οποίο εκατομμύρια θυσιάσαν τη ζωή τους δεν άφησε τίποτε πίσω του. Αισθάνεται κανείς ότι σήμερα στην Σοβιετική Ένωση πολλά προβλήματα είναι τα ίδια τα οποία αντιμετώπιζε το 1917 η κυβέρνηση Κερένσκι. Με κυριότερο την έλλειψη πολιτικής κουλτούρας και εμπειρίας για την λειτουργία των θεσμών της Δημοκρατίας.

Η έλλειψη αυτή πολιτικής κουλτούρας είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη για το μέλλον της δημοκρατίας στις χώρες αυτές. Κάτι που επεσήμανε αποχωρώντας και ο τ έως Υπουργός Εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης. Ασχετα δε με το αν θα είναι ακριβείς ή όχι οι προβλέψεις του είναι σίγουρο ότι στα επόμενα χρόνια θα δούμε σε πολλές περιπτώσεις στις χώρες αυτές τα χειρότερα φαινόμενα που μπορεί να παρουσιάσει ένα δημοκρατικό πολίτευμα. Η επιτυχία από πλευράς ποσοστών, με δημαγωγικά μέσα, του μετανάστη υποψήφιου Προέδρου της Πολωνίας Τιμίτσκι και η κατάχρηση των εθνικιστικών συναισθημάτων σε χώρες όπως η Σερβία και η Ρουμανία, είναι χαρακτηριστικές των κινδύνων που πράγματι υπάρχουν.

Γενικότερα το μέγεθος των κινδύνων που υπάρχουν στην Αν. Ευρώπη δεν μπορεί εύκολα ούτε να εκτιμηθεί ούτε να προβλεφθεί. Ιδιαίτερα στην Σοβιετική Ένωση, όπου συνδυάζονται τα προβλήματα της οικονομίας, η δοκιμασία της μετάβασης στην δημοκρατία και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ως υπερδύναμης. Κατάσταση που δεν είναι μόνον πιθανόν να καταλήξει σε γεωγραφική της συρρίκνωση με απόσχιση ορισμένων δημοκρατιών, αλλά και σε τοπικά ανεξέλεγκτα φαινόμενα που γίνονται ακόμη πιο επικίνδυνα αν αναλογιστούμε το τεράστιο πυρηνικό οπλοστάσιο που βρίσκεται διασκορπισμένο στις αχανείς εκτάσεις της Σ.Ένωσης.

Οι εξελίξεις στην Αν.Ευρώπη δεν γεννούν όμως μόνον κινδύνους. Υπάρχουν και οι μεγάλες ευκαιρίες που διανοίγονται τις οποίες θα πρέπει έγκαιρα να προβλέψουμε και να αξιολογήσουμε.

Η εμπειρία της Κίνας δείχνει ότι όταν τελειώσει η πρώτη δύσκολη φάση της προσαρμογής ακολουθεί μία μακρά περίοδος ταχύτατης ανάπτυξης.

Οι λαοί που αφήνονται ελεύθεροι να προοδεύσουν δημιουργούν πλούτο. Κάτι που ωφελεί σε τελική ανάλυση όλους όσους συναλλάσσονται μαζί τους. Ιδιαίτερα όσους έχουν τις πρώτες δύσκολες στιγμές φροντίζει να βοηθήσουν αποφασιστικά τις χώρες αυτές. Με διακρατική βοήθεια που εξασφαλίζει το καλό κλίμα, αλλά κυρίως με ανάληψη πρωτοβουλιών από τον ιδιωτικό τομέα για επενδύσεις, συναλλαγές και μεταφορά τεχνογνωσίας. Τεχνογνωσίας που αφορά την οργάνωση και τον τρόπο λειτουργίας των σύγχρονων δυτικών επιχειρήσεων (οργάνωση παραγωγής, marketing, πωλήσεις, μηχανοργάνωση) αλλά και σημαντικών δυτικών θεσμών (χρηματιστήριο, τράπεζες, σύγχρονα μέσα ενημέρωσης κλπ.) που δεν έχουν ακόμη αναπτυχθεί στην Ανατολή.

Η ελληνική κυβέρνηση, παρά την δύσκολη οικονομική μας κατάσταση, άνοιξε πιστώσεις προς την Αλβανία (20 εκατ.δολάρια) την Βουλγαρία (50 εκ. δολάρια) και την Σ. Ένωση (100 εκατ.δολάρια). Δείχνει έτσι έμπρακτα την επιθυμία της να βοηθήσει τους λαούς και τα έθνη αυτά. Και απομένει σ' αυτούς που μας οδήγησαν σ' αυτήν την εφιαλτική οικονομική κατάσταση να αναλογιστούν πόσο μεγαλύτερες δυνατότητες και προοπτικές θα είχαμε στον σημερινό μεταβαλλόμενο κόσμο αν στα τελευταία χρόνια δεν είχαν σπαταληθεί πάνω από 20 δισ δολάρια (μιλώ για την αύξηση του εξωτερικού χρέους και τις καθαρές εισπράξεις από την ΕΟΚ) σε καταναλωτικές δαπάνες.

Στην πολιτική μας απέναντι στις εξελίξεις στην Αν.Ευρώπη και ειδικότερα στα Βαλκάνια υπάρχει όμως, πέραν της οικονομικής και μιὰ άλλη διάσταση. Η θρησκευτική. Με μεγάλο μέρος των λαών της Ρωσίας, της Ρουμανίας, της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας, οι έλληνες έχουν έναν σημαντικό συνδετικό κρίκο. Την ορθοδοξία. Στις χώρες αυτές το θρησκευτικό συναίσθημα είναι βαθύ και θα παίξει τα επόμενα χρόνια σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της νέας κοινωνίας που δημιουργείται. Η ορθοδοξία θα βοηθήσει λοιπόν στην ανάπτυξη των δεσμών μας με τους λαούς και τις χώρες αυτές.

Ενας κόσμος που αλλάζει δεν υπάρχει όμως μόνον προς Δυσμάρ ή προς Βοράν. Περισσότερο απρόβλεπτη και εκρηκτική είναι η κατάσταση στην Ανατολή και στον Νότο. Και εκεί ασφαλώς ο κόσμος αλλάζει, είναι όμως εντελώς άγνωστο προς ποιά κατεύθυνση.

Είναι βέβαιο ότι μετά τον πόλεμο στον Κόλπο, θα αυξηθεί σαφώς η πίεση για την επίλυση του Παλαιστινιακού. Στα πλαίσια της τάσης για γενικότερη ρύθμιση των περιφερειακών διενέξεων (που είναι βέβαιο ότι θα βοηθήσει και το Κυπριακό), αλλά και για να ενισχυθούν τα Αραβικά καθεστώτα που λαμβάνουν μέρος στον πόλεμο του Κόλπου. Καλώς ή κακώς ο πόλεμος στον Κόλπο από μεγάλες αραβικές μάζες δεν θα θεωρηθεί ως επιβολή της διεθνούς νομιμότητας και ήττα ενός αιμοσταγούς δικτάτορα. Θα θεωρηθεί ως ένας ακόμη κρίκος στην αλυσίδα των ταπεινώσεων του αραβικού φιλότιμου από την Δύση (ιδίως τις ΗΠΑ και το Ισραήλ). Η προσπάθεια να μην αποσταθεροποιηθούν τα καθεστώτα αυτά από τον μουσουλμανικό φανατισμό και έναν τυφλό αραβικό εθνικισμό - σε συνδυασμό με την ενίσχυση της αρχής της νομιμότητας - θα δημιουργήσει πραγματικά ασφυκτική πίεση για συνολική επίλυση του μεσανατολικού προβλήματος.

Δυστυχώς όμως τα προβλήματα της Μ.Ανατολής είναι βαθύτερα. Οι δημοκρατικοί θεσμοί όπως τους γνωρίζουμε εδώ στη Δύση δεν έχουν αναπτυχθεί και η συνεργασία μεταξύ των λαών είναι δυστυχώς πολύ μικρή. Παρ'όλους τους ισχυρούς δεσμούς μεταξύ των αραβικών λαών η ιδέα μιάς Αραβικής Κοινότητας είναι ακόμη πολύ μακρινή.

Ταυτόχρονα υπάρχουν και άλλοι αποσταθεροποιητικοί παράγοντες στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα η πληθυσμιακή έκρηξη και ένα κύμα μετανάστευσης που αναμένεται από τον Νότο προς τον Βορά. Μέχρι το 2025 προβλέπεται ότι οι Μουσουλμανικές χώρες θα διπλασιάσουν περίπου τον πληθυσμό τους. Η Τουρκία ειδικά ίσως πλησιάσει τα 90 εκατομμύρια.

Η Ελλάδα έχει παραδοσιακά άριστους δεσμούς με τις χώρες του Αραβικού κόσμου. Το μεγάλο ενδιαφέρον για τις εξελίξεις στην ευρύτερη αυτή περιοχή δεν είναι όμως οικονομικό. Αφορά περισσότερο τον ρόλο της Τουρκίας στις νέες γεωπολιτικές ισορροπίες που διαμορφώνονται.

Η προοπτική της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΟΚ, μετά τις εξελίξεις στην Αν.Ευρώπη έχει σίγουρα απομακρυνθεί. Για πολλούς όμως, ο γεωπολιτικός της ρόλος, μέχρι τουλάχιστον να σταθεροποιηθεί η κατάσταση στον Αραβικό Κόσμο, αναβαθμίστηκε. Θα καταβάλουμε ασφαλώς προσπάθεια μέσα από τον διάλογο να διαμορφώσουμε ένα κώδικα συνενόησης με την γείτονα χώρα και να την βοηθήσουμε να συνειδητοποιήσει ότι η καλή θέληση και η διάθεση επίλυσης των προβλημάτων είναι μία προσέγγιση στις σχέσεις της με την Ελλάδα που θα αποδώσει και για τους δύο λαούς μας. Παράλληλα όμως θα πρέπει με την πολιτική μας να διατηρήσουμε την αναγκαία στρατηγική ισορροπία.

Ερχομαι έτσι στις σχέσεις μας με τις Ηνωμένες Πολιτείες που θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στη θέση της Ελλάδας στον μεταβαλλόμενο κόσμο. Γιατί εν μέσω της σημερινής ρευστότητας η θέση των ΗΠΑ ως μοναδικής πλέον υπερδύναμης είναι ένα πολύ σημαντικό σημείο αναφοράς. Πράγματι οι ΗΠΑ είναι η μόνη χώρα στον κόσμο σήμερα που διαθέτει τον συνδυασμό πολιτικής, οικονομικής και στρατιωτικής δύναμης που αποτελεί το σήμα κατατεθέν μιας υπερδύναμης. Ανάλογος συνδυασμός δεν υπάρχει πουθενά αλλού. Η ΕΣΣΔ ισχυρή ακόμη στρατιωτικά, είναι πολιτικά και οικονομικά αδύναμη. Η Ιαπωνία είναι στρατιωτικά ανύπαρκτη, ενώ η Ευρώπη δεν έχει ακόμη προχωρήσει στην πολιτική ένωση που θα της επέτρεπε να αξιοποιεί, με τον τρόπο που κάνουν οι ΗΠΑ, την οικονομική της δύναμη στη διεθνή σκηνή.

Ως προς τις ΗΠΑ η Ελλάδα - πέραν της γεωγραφικά στρατηγικής της σημασίας - διαθέτει και μία άλλη πολύ σημαντική δυνατότητα. Το ομογενειακό στοιχείο, που αποτελεί κατάλληλα αξιοποιούμενο μία πολύ σημαντική δύναμη πίεσης στο αμερικάνικο πολιτικό σύστημα. Κάτι που έχουν συνειδοτοποιήσει πρώτοι απ' όλοι οι ίδιοι οι αμερικανοί πολιτικοί μετά την τεράστια ηθική και οικονομική υποστήριξη που πέτυχε από την ομογένεια η υποψηφιότητα του Μ. Δουκάκη πριν από δύο περίπου χρόνια. Μόνο που η πολιτική μας εδώ στην Ελλάδα θα πρέπει να συμβάλει ώστε να μεγιστοποιούνται οι δυνατότητες που έχουμε εκεί. Όχι με ανόητες τοποθετήσεις και εσωτερικής κατανάλωσης λαϊκισμούς που κατά καιρούς μας ταλαιπώρησαν στη δεκαετία του '80 να αφαιρούμε εμείς οι ίδιοι τα επιχειρήματα από όσους - πολλούς και ισχυρούς - μας υποστηρίζουν στην μεγάλη αυτή υπερτλαντική δημοκρατία.

Μίλησα αρκετά για τους κινδύνους και τις ευκαιρίες στον σημερινό μεταβαλλόμενο κόσμο. Το ίδιο και για τον ρόλο που θα πρέπει να διεκδικήσει η Ελλάδα. Ρόλο ισότιμου συνομιλητή, συμμετόχου και εταίρου στην Ενωμένη Ευρώπη και ταυτόχρονα ρόλο πρωταγωνιστικό στα Βαλκάνια. Αξιοποιώντας, στις σχέσεις μας με τους γείτονές μας, τα πλεονεκτήματα που δίνει η οικονομική μας θέση και η συμμετοχή μας στην ΕΟΚ.

Ποιές είναι όμως οι προϋποθέσεις για να κερδίσει η Ελλάδα τη θέση που της αξίζει στον μεταβαλλόμενο κόσμο.

Πρώτη προϋπόθεση είναι η διαφύλαξη της εθνικής μας ενότητας και η συστηματική προσπάθεια να υπάρξει κοινωνική ειρήνη στο εσωτερικό, μεταξύ των κοινωνικών εταίρων. Οι εργαζόμενοι, ο επιχειρηματικός κόσμος, οι εργοδότες, οι αγρότες, οι επαγγελματίες και ασφαλώς το ίδιο το κράτος, οι πάντες πρέπει να αντιληφθούν ότι ο αγώνας που έχουμε να δώσουμε δεν είναι ο ένας εναντίον του άλλου. Στον αμείλικτο και σκληρά ανταγωνιστικό σημερινό κόσμο, ο μόνος πραγματικός αντίπαλος μας θα είναι η αδυναμία μας να ενώσουμε τις δυνάμεις μας και να συνεργαστούμε αποτελεσματικά για να κερδίσουμε επενδύσεις, εκπαίδευση, τεχνογνωσία και το κυριότερο αγορές προϊόντων και υπηρεσιών.

Δεύτερη προϋπόθεση είναι η απόφασή μας να δεχθούμε να κάνουμε τις θυσίες που χρειάζονται για την ανάπτυξη, τον εκσυγχρονισμό των θεσμών και την απελευθέρωση των παραγωγικών μας δυνατοτήτων. Διαδικασία που σημαίνει ότι ως κοινωνία θα αναδεχθούμε το κόστος της αναμέτρησης με τις συντεχνιακές δυνάμεις που υπερασπίζονται με κάθε μέσο τα κατεστημένα συμφέροντά τους. Διαδικασία που επίσης σημαίνει ότι θα δεχθούμε μία σημαντική μετατόπιση του εισοδήματός μας από την κατανάλωση στις επενδύσεις. Στην δεκαετία του '80 οι επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ έπεσαν από το 23% στο 18%. Υπήρξε μία συστηματική αποεπένδυση. Ανάπτυξη όμως όταν αντί να επενδύουμε καταναλώνουμε, δεν υπάρχει. Ούτε μπορεί ποτέ να υπάρξει.

Τρίτη προϋπόθεση είναι να αντιληφθούμε επιτέλους ότι δεν είμαστε ο ομφαλός της γής. Δεν είμαστε το κέντρο του κόσμου. Αν εμείς μετρούμε το ανάστημά μας και καθορίζουμε την συμπεριφορά μας κοιτώντας τη σκιά μας και οι άλλοι μας βλέπουν όπως πράγματι είμαστε, τότε το αποτέλεσμα είναι προφανώς τραγελαφικό. Σ' αυτό το τραγελαφικό αποτέλεσμα προσθέστε την καταστροφική συνήθεια να χρησιμοποιούνται τα εθνικά θέματα στο εσωτερικό πολιτικό παιχνίδι. Προσθέστε και τη νοοτροπία του εταίρου που ενδιαφέρεται μόνο για την απομύζηση -ποτέ γι' αυτά που ο ίδιος προσφέρει ως υπεύθυνος εταίρος. Προσθέστε όλα αυτά και θα αντιληφθείτε ότι είναι απολύτως αναγκαία μία ριζική αλλαγή νοοτροπίας όσον αφορά τις σχέσεις μας με τον έξω κόσμο.

Τέταρτη προϋπόθεση είναι να απαλλαγεί η κοινωνία μας από την άκρατη πολιτικοποίηση που ιδιαίτερα την τελευταία δεκαπενταετία έχει διεισδύσει και διαβρώσει όλους τους άλλους -πέραν των κομμάτων- θεσμούς που διαθέτει. Η πολιτική από τη φύση της έχει μια διάσταση σύγκρουσης. Είναι ένα είδος πολέμου, στην επίτευξη των στόχων του οποίου -την κατάκτηση ή την διατήρηση της εξουσίας- πολλές φορές τα πάντα υποτάσσονται. Όταν όμως επιτρέπουμε στην πολιτική και τα κόμματα να διεισδύουν σε θεσμούς άλλους -στην δικαιοσύνη, την παιδεία, τον συνδικαλισμό, τα μέσα ενημέρωσης- είναι σαν να τους μεταδίδουμε μία ασθένεια που παραλύει τις ζωτικές τους λειτουργίες. Με καταστροφικές, όπως είναι φυσικό, συνέπειες για το σύνολο της κοινωνίας μας.

Συνοψίζοντας:

1. Η θέση μας στον μεταβαλλόμενο κόσμο δεν εξαρτάται από τρίτους. Θα την καθορίσουμε εμείς οι ίδιοι με την συμπεριφορά μας.
2. Στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο που ανήκουμε, Ευρώπη, Βαλκάνια, Μ. Ανατολή -υπάρχει αβεβαιότητα, ευκαιρίες και κίνδυνοι. Με πρώτο και μεγαλύτερο κίνδυνο να μείνουμε στο περιθώριο της Ενωμένης Ευρώπης. Ο ρόλος που θα πρέπει η Ελλάδα να διεκδικήσει είναι αυτός του ισότιμου Ευρωπαίου εταίρου που πρωταγωνιστεί στο χώρο των Βαλκανίων.
3. Προϋποθέσεις για να παίξουμε τον ρόλο που επιθυμούμε είναι
 - Εθνική ενότητα και κοινωνική ειρήνη.
 - Υπερνίκηση των συντεχνιακών δυνάμεων που εμποδίζουν τον εκσυγχρονισμό και σημαντική μεταφορά πόρων από την κατανάλωση στις επενδύσεις.
 - Αλλαγή νοοτροπίας όσον αφορά την πραγματική θέση μας στον κόσμο. Να πάψουμε επιτέλους να κοιτάμε τη σκιά μας και να νομίζουμε ότι βλέπουμε έναν γίγαντα, και
 - Απαλλαγή των θεσμών μας, όσων δεν πρέπει να έχουν σχέση με την πολιτική από το σαράκι της κομματικοποίησης, που θα τους επιτρέψει να επιτύχουν την πραγματική αποστολή τους.

Αν μπορέσουμε να συνεννοηθούμε και να τηρήσουμε τις προϋποθέσεις αυτές, τότε είναι σίγουρο ότι θα κερδίσουμε στην μεγάλη αναμέτρηση που έχει ξεκινήσει. Θα χρειαστεί όμως, στα επόμενα χρόνια να αλλάξουμε εμείς οι ίδιοι αντιλήψεις, συμπεριφορά, νοοτροπία. Προς ποιά κατεύθυνση;

Ενας γνωστός μου αμερικάνος καθηγητής μου έλεγε πριν από λίγες μέρες: Τι συμβαίνει με σας εδώ στην Ελλάδα; Αν πάρεις έναν τυχαίο έλληνα και τον βάλεις οπουδήποτε αλλού στον κόσμο, εκτός από την Ελλάδα, σε δύο χρόνια θα έχεις στα χέρια σου έναν επιχειρηματία. Αν πάρεις έναν τυχαίο Ιάπωνα θα έχεις σε δύο χρόνια έναν κηπουρό. Γιατί η Ιαπωνία είναι μία αυτοκρατορία και εσείς εδώ φτάσατε σ' αυτήν την κατάσταση; Ίσως γιατί αγαπητοί φίλοι, είμαστε όλοι τόσο έξυπνοι ώστε να πιστεύουμε ότι καθένας από μας μπορεί να τα καταφέρει μοναχός του.

Εκδόση

Θεο / νικητής

1990